

NOTE DE LECTURĂ

Cleobulos Tsourkas, *Începuturile învățământului filosofic și gândirii libere în Balcani. Viața și opera lui Teofil Corydaleu (1563–1646)*, Editura Aius, Craiova, 2011

Cartea a apărut sub egida Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, cu un studiu introductiv semnat de acad. Alexandru Surdu. Tipărită inițial în 1948 la București, cu titlul *Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'œuvre de Théophile Corydalée*, cartea a fost scoasă din circuitul difuzării de către puterea comunistă, autorul fiind declarat *persona non grata* și expulzat. A doua ediție, revizuită, a acestei lucrări a fost publicată de Cleobulos Tsourkas în 1967 la Salonic. Versiunea în limba română a primei ediții a lucrării istoricului grec, datorată domnului Șerban N. Nicolau, ne aduce importante informații privind rolul, pe nedrept neglijat de istoricii români – asemănător minimalizării importanței specifice, considerabile, a scrierilor slavo-române –, al neoaristotelismului scolastic greco-român în cultura română.

Autorul ediției în limba română expune, mai întâi, șapte motive ale importanței operei lui Teofil Corydaleu și ale lucrării istoricului Cleobulos Tsourkas pentru cultura europeană în general și pentru cea română în special:

1. Corydaleu este ultimul mare comentator aristotelic de inspirație greacă încheind nouăsprezece secole de comentariu aproape neîntrerupt al operei lui Aristotel în greaca veche și păstrând adâncimea unei gândiri originare, spre deosebire de școlile interpretative arabă și latină medievală.

2. Comentariile lui Corydaleu au ca obiect *Categoriile* (din care a rezultat *ontologia*), *Analiticele prime* (din care a rezultat *logica*), *Analiticele secunde* (din care a rezultat *gnoseologia*), *Fizica și Despre generare și distrugere* (din care a rezultat *fizica teoretică*), *Despre cer* (din care au rezultat *fizica teoretică, astronomia, cosmologia și astrofizica*), *Despre suflet* (din care a rezultat *psihologia*), *Metafizica* (de la care s-a moștenit și *numele unei ramuri a filosofiei*), lucrări aristotelice din care se revendică *aproape toate ramurile filosofiei și cele mai multe științe ale umanității de până la începutul secolului XX*.

3. Interpretările aristotelice ale lui Teofil Corydaleu reprezintă o operă *inedită și în mare parte needitată încă* în Europa sau în altă parte, comentariile acestuia fiind omise din corpusul comentatorilor aristotelici de limbă greacă (*Commentaria in Aristotelem Graeca*) publicat de Academia din Berlin.

4. Orientul european îi datorează lui Corydaleu și discipolilor săi un *iluminism* aristotelic, total opus aristotelismului *dogmatic* al Apusului european, care a determinat reacția *renascentistă*, la a cărei ivire au avut un rol foarte important învățații de cultură *greacă* refugiați din *Imperiul bizantin* cucerit de otomani.

5. Academiiile Domnești de la Iași și București au fost vreme de peste 100 de ani (sec. XVII–XVIII) centrul *iluminismului* aristotelic și al *filosofiei grecești* în genere, după un program de învățământ aristotelic în limba greacă veche (Biblioteca Academiei Române și Biblioteca Centrală din Iași dețin peste 150 de manuscrise ale comentariilor lui Corydaleu, față de totalul de aproximativ 250 inventariate până acum).

6. Pe lângă lucrările deja publicate la Veneția (Comentarii și întrebări privind întreaga Logică a lui Aristotel – 1729; Curs introductiv la Fizica lui Aristotel – 1779; Despre generare și distrugere după Aristotel – 1780), au fost publicate în România, din inițiativa și în traducerea lui Constantin Noica (cu textul grec și traducerea în limba franceză), *Introducere în logică* (1970) și *Comentarii la metafizică* (1973), rămânând de publicat încă cinci volume ale operei filosofice a lui Teofil Corydaleu.

7. Lucrarea citată a lui Cleobulos Tsourkas este în continuare cea mai importantă contribuție la cunoașterea însemnătății operei lui Corydaleu.

În prima parte a lucrării sale, istoricul Cleobulos Tsourkas expune datele biografice și contextul cultural european în care s-a format și a activat Teofil Corydaleu, opera sa și importanța acesteia pentru spațiul balcanic și, în speță, românesc, incluzând și datele disponibile despre Academiiile Domnești din Principatele Române și despre manuscrisele din Biblioteca Academiei Române conținând opera lui Corydaleu.

În a doua parte a lucrării, Tsourkas expune comentariile lui Teofil Corydaleu la tratatele aristotelice (*Logica, Fizica, Despre generare și distrugere, Despre cer, Despre suflet*).

Șerban N. Nicolau, autorul ediției în limba română a lucrării lui Cleobulos Tsourkas – *Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'œuvre de Théophile Corydalée (1563–1646)* –, a inclus în aceasta, pe lângă „Indexul de nume și lucruri” al lui Cleobulos Tsourkas, și un index, rod al osteneții proprii („Index al fragmentelor de logică și fizică ale lui Teofil Corydaleu: Index român” și „Index analitic grec-român”), precum și niște ilustrații folositoare privind cărți, oameni și locuri despre care face mențiune istoricul grec.

Considerăm ediția lui Șerban Nicolau a lucrării lui Cleobulos Tsourkas despre importanța activității gânditorului grec Teofil Corydaleu pentru începuturile învățământului filosofic și ale gândirii libere în Balcani drept un eveniment cultural semnificativ.

Niculae Sârbu-Ionescu